

DAŠA POREDOŠ LAVOR **, MATEA BOSNIĆ ***

Nasilje nad slijepim i slabovidnim osobama *

Sažetak

Rad prikazuje različite oblike nasilja i diskriminacije s kojima se susreću slijepi i slabovidne osobe u svakodnevnom životu, a korisnici su Dnevnog centra slijepih u Sisku. Nasilje i diskriminacija nad slijepim i slabovidnim osobama bit će sažeto opisana, a naglasak je na osobnom osjećanju u takvim situacijama.

Slijepi i slabovidne osobe izložene su različitim oblicima diskriminacije i nasilja, a specifičnost njihova oštećenja dodatno im otežava samozaštitu i dovoljno dobro zauzimanje za sebe. K tome se susreću i s nerazumijevanjem okoline. Stoga su programi psihosocijalne rehabilitacije i osamostaljivanja iznimno važni za razvoj i unapređenje mentalnog zdravlja slijepih i slabovidnih osoba.

***Ključne riječi:** slijepi i slabovidne osobe, diskriminacija, nasilje, Dnevni centar slijepih, pomoć i podrška.*

1. DNEVNI CENTAR SLIJEPIH U SISKU

Pri Udruzi grada Sisak i dijela Sisačko-moslavačke županije prije godinu i pol otvoren je Dnevni centar slijepih kao oblik poludnevnog boravka za slijepi i slabovidne osobe. Prvi je centar u Hrvatskoj koji su osnovale nevladine organizacije. Program rehabilitacije uključuje psihosocijalnu rehabilitaciju, trening životnih vještina, tiflotehničku obuku, tečajeve brajice i stranih jezika, sportsko-rekreacijske aktivnosti, aktivnosti slobodnog vremena, kreativne radionice, rad na tkalačkom stanu, društveno-kulturne, te odgojno-obrazovne sadržaje. Dnevni centar nudi usluge koje do sada nisu postojale na području Sisačko-moslavačke županije. U centru djeluje multidisciplinarni tim koji se brine o edukaciji, rehabilitaciji, radnoj i rekreativnoj terapiji naših korisnika (radni terapeut, edukacijski rehabilitator, vanjski suradnici

** mr. sc. Daša Poredoš Lavor, dipl. soc. radnica, vanjska suradnica Dnevnog centra slijepih, Sisak.

*** Matea Bosnić, bacc. therap. occup., voditeljica Dnevnog centra slijepih, Sisak.

* Dijelovi ovog rada prikazani su na IV. znanstveno-stručnom skupu posvećenom pitanjima nasilja – Nasilje i mentalno zdravlje – interdisciplinarni pristup u Osijeku, prosinac 2012. godine.

– psiholozi, psihoterapeuti, socijalni radnici, liječnici specijalisti, duhovnici i dr.). Iako je Dnevni centar ponajprije namijenjen slijepim osobama, u aktivnosti se mogu uključiti i svi drugi ljudi, neovisno o postojanju invaliditeta. Korisnici Dnevnog centra zajedno s djelatnicima i volonterima u suradnji s postajama prometne policije Policijske uprave sisačko-moslavačke održavaju preventivne programe: "Da li nas vidite?" – kako bi svi sudionici u prometu spoznali da su među njima i slijepe i slabovidne osobe kao ravnopravni sudionici kojima je potrebna pravilno pružena pomoć, podrška i zaštita. Djelatnici policije dolaze u Dnevni centar održavati predavanja i o drugim temama iz područja njihovog djelovanja.

2. OSOBITOSTI DISKRIMINACIJE I NASILJA NAD OSOBAMA S INVALIDITETOM

Zbog specifičnosti oštećenja vida brojne slijepe i slabovidne osobe u znatno većoj mjeri imaju iskustvo doživljene diskriminacije – u poznatoj i nepoznatoj okolini. Izloženi su i pratećim pojavama kao što su tjelesno, emocionalno i seksualno nasilje bilo od vršnjaka (ako se radi o mlađim osobama), ali često je ova pojava prisutna i u odrasloj populaciji, zbog pomanjkanja empatije, informacija i stručnih znanja. Zbog specifičnosti njihova oštećenja otežana im je samozaštita, prepoznavanje osoba koja ih je zlostavljala ili nametnula diskriminirajući odnos, bijeg iz neugodne ili nasilne situacije – a susreću se i s nerazumijevanjem okoline.

Svjetska iskustva pokazuju da programi psihosocijalne rehabilitacije trebaju uključivati i sadržaje vezane uz područje samozastupanja i samoobrane.

U svijetu ne postoji jedinstvena definicija diskriminacije i u biti često se radi o subjektivnom doživljaju uskraćivanja određenog prava ili mogućnosti. Prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08.), diskriminacijom smatra se stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe kao i osobe povezane s njom rodbinskim ili drugim vezama. Diskriminacijom se smatra i stavljanje neke osobe u nepovoljniji položaj na temelju pogrešne predodžbe o postojanju osnove za diskriminaciju. Oblici diskriminacije prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije su izravna diskriminacija, neizravna diskriminacija, uznemiravanje, spolno uznemiravanje, poticanje na diskriminaciju, propuštanje razumne prilagodbe i segregacija. Diskriminacijske osnove navedene u Zakonu o suzbijanju diskriminacije jesu: rasa ili etnička pripadnost, boja kože, spol, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovno stanje, članstvo u sindikatu, obrazovanje, društveni položaj, bračni ili obiteljski status, dob, zdravstveno stanje, invaliditet, genetsko naslijeđe, rodni identitet i izražavanje, te spolna orijentacija. Diskriminacija je zabranjena osobito u područjima: 1. rada i radnih uvjeta; mogućnosti obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju; pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije; 2. obrazovanja, znanosti i športa; 3. socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja te osiguranja za slučaj nezaposlenosti; 4. zdravstvene zaštite; 5. pravosuđa i uprave; 6. stanovanja; 7. javnog informiranja i medija; 8. pristupa dobrima i uslugama te pružanju usluga; 9. članstva i djelovanja u sindikatima, organizacijama civilnoga društva, političkim strankama ili bilo kojim drugim organizacijama i 10. sudjelovanja u kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu.

Iako se na prvi pogled čini nepotrebnim zasebno govoriti o nasilju prema jednoj od manjinskih grupa u društvu, jer je nasilje uvijek nasilje, neovisno o tome na koga je usmjere-

no, čini se da ipak postoje neke razlike u nasilju usmjerenom na tu posebno ranjivu skupinu (Krizmanić, 2010). S jedne strane, osobe s invaliditetom teže se brane i zaštićuju od nasilja, a s druge strane su posebno osjetljive na nasilje potaknuto predrasudama i stereotipima prema njima. Specifičnost nasilja prema osobama s invaliditetom (prema Krizmanić, 2010) potaknuta je tako postojanjem potencijalnih žrtava prema kojima se nasilje, naročito neki oblici nasilja (npr. izrugivanje), gotovo redovito može nekažnjeno manifestirati, ali i postojanjem potencijalnih nasilnika koji nasilje prema osobama s invaliditetom smatraju dopustivim, a u nekim slučajevima čak i poželjnim.

Postoje različite definicije nasilja, ali u većini se slučajeva govori o primjeni fizičke i psihičke sile koja drugoj sobi može prouzročiti osjećaj straha i boli. O nasilju možemo govoriti kao pojavi koja je ušla u sva područja života neovisno o različitosti njegovih definicija.

Iako su znanstveni dokazi dosta oskudni (prema Najman Hižman i Leutar, 2012), posebno u Hrvatskoj, istraživanja u Americi, Kanadi, Australiji i Velikoj Britaniji pokazuju visoke stope nasilja i zlostavljanja osoba s razvojnim teškoćama. Ne samo da su osobe s razvojnim teškoćama u većem riziku što se tiče nasilja, nego su suočene i s brojnim zaprekama povezano s prijavljivanjem nasilja, istragom i suđenjem, te prilikom dobivanja emocionalne podrške (Sobsey, 1994). Nasilje je ozbiljan problem za osobe s invaliditetom, koje se nalaze u većem riziku pojave nasilja od osoba bez invaliditeta (Sobsey i Doe, 1991; Hassouneh-Phillips i Curry, 2002; Powers i sur., 2002). Autori Sobsey i Calder (1999) navode kako do povezanosti invaliditeta i nasilja dolazi tek 60-ih godina prošlog stoljeća kada se istraživanjima utvrdila spoznaja o prisutnosti visoke stope razvojnih, fizičkih poremećaja i poremećaja u ponašanju među zlostavljanim djecom. Osobe s invaliditetom mogu doživjeti iste vrste nasilja kao i osobe bez invaliditeta. No, osobe s invaliditetom mogu doživjeti i mnoge druge vrste nasilja koje može biti povezano s invaliditetom. Nasilje za osobe s invaliditetom može uključivati dodatne vrste kontrole ili suzdržanosti od odgovarajućeg djelovanja, primjerice uskraćivanje lijekova i pomagala, namjerno postavljanje prepreka koje otežavaju kretanje osoba s invaliditetom, nazivanje pogrdnim imenima i ismijavanje, isključivanje iz komunikacije, dovođenje u socijalnu izolaciju i slično.

Na temelju iskustva možemo zaključiti da je među slijepim i slabovidnim ljudima najčešće prisutno psihičko nasilje, zatim ekonomsko i tjelesno, često praćeno zanemarivanjem, a da je najrjeđe seksualno nasilje. Članovi obitelji i osobe bliske slijepim i slabovidnim sobama najčešći su počinitelji nasilja.

Moguće je i strukturalno nasilje (prema Milić Babić, 2009) koje se odvija u okviru društva, a odnosi se na nedostatak socijalne sigurnosti i financijskih sredstava koji bi omogućili zadovoljavajuću kvalitetu života osobe s invaliditetom.

Zbog specifičnosti oštećenja vida brojne slijepice i slabovidne osobe u znatno većoj mjeri imaju iskustvo nasilja – u poznatoj i nepoznatoj okolini (Pensa Galian, 2010).

Benjak i Vuletić (2012) navode da se u Hrvatskoj parametri o osobama s invaliditetom prate u Registru osoba s invaliditetom. Osnovni izvori podataka za navedeni Registar propisani Zakonom o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (NN 64/01.), rješenja su o invaliditetu iz postojećih tijela vještačenja. U Registru su 14. studenoga 2012. godine postojali parametri za 519 788 osoba s invaliditetom. Prati se niz podataka predviđenih navedenim Zakonom, pa i o uzrocima invaliditeta u skladu s Međunarodnom klasifikacijom bolesti (MKB) Svjetske zdravstvene organizacije. Pored uzroka invaliditeta prate se i podaci o doživljavanju fizičkog ili psihičkog nasilja od strane druge osobe. Važno je istaknuti da

registriranje nasilja nad osobama s invaliditetom nije obvezno, te se može očekivati da su zabilježeni podaci o ovakvim neželjenim situacijama manji od stvarnog broja doživljenih nasilnih incidenata. Podaci o nasilju najvećim dijelom dolaze iz sustava socijalne skrbi gdje se navode u okviru anamnestičkih podataka i zatim ih djelatnici Registra usklađuju s Međunarodnom klasifikacijom bolesti ili bivaju uneseni u skladu s popisom MKB-šifri koje je načinilo tijelo vještačenja (zanemarivanje i napuštanje, drugi sindrom zlostavljanja, problemi u vezi s društvenom okolinom, teškoće vezane uz negativne događaje u djetinjstvu, problemi u vezi s odgojem djeteta, drugi problemi u vezi s osnovnom skupinom skrbnika, uključujući i okolnosti u obitelji). U Registru su zabilježeni podaci za 136 osoba s invaliditetom koje su žrtve nekog oblika nasilja, od čega je 98 muških i 38 ženskih osoba. Problem nasilja nad osobama s invaliditetom je prisutan, s većim razmjerima od navedenih podataka. Podatke o nasilju ne iznosi uvijek u postupku vještačenja osoba nad kojom je nasilje učinjeno ili njezin skrbnik, a uz to ne postoji ni obvezno polje u rješenjima o invaliditetu za ove neželjene događaje.

Analizirajući istraživanje autorica Najman Hižman i Leutar (2012) pod nazivom Nasilje nad osobama s invaliditetom u kojem je opći cilj istraživanja bio ispitati pojavnost i oblike nasilja nad osobama s invaliditetom, a posebni ciljevi su bili ispitati koje vrste nasilja su doživjele osobe s invaliditetom, ispitati oblike nasilja koje doživljavaju osobe s invaliditetom s obzirom na sociodemografska obilježja, te ispitati tko su počinitelji nasilja nad osobama s invaliditetom – dobivene su vrijedne spoznaje za preventivno i terapijsko djelovanje s osobama s invaliditetom u Hrvatskoj. U istraživanju je sudjelovalo 689 osoba s invaliditetom na području Hrvatske, od toga 47,8% osoba muškog (N=329) i 52,2% osoba ženskog spola (N=359). Najviše ispitanika – njih 319 bilo je u srednjoj životnoj dobi (36-65 godina). S obzirom na vrstu invaliditeta 18,0% (n=124) imalo je oštećenje vida, 11,8% (N=81) oštećenje sluha, tjelesno oštećenje imalo je 69,8% (N=480) ispitanika i intelektualne teškoće 23,7% (N=163) ispitanika. Ispitivanjem mjesta stanovanja autorice su došle do podatka da 43,2% ispitanika živi u ruralnoj sredini, 56,8% u urbanoj sredini. Rezultati ovog istraživanja su pokazali da je psihičko nasilje najčešći oblik doživljenog nasilja koje osobe s invaliditetom doživljavaju od drugih osoba iz svoje okoline. Točnije, 25,32% (N=172) doživjelo je psihičko nasilje, 9,85% (N=66) doživjelo je ekonomsko nasilje, a samo 3% (N=21) doživjelo je zanemarivanje. Čak 97% (N=652) navelo je da nikada nije doživjelo zanemarivanje od osoba iz svoje okoline. Prema dobivenim rezultatima, s obzirom na bračni status, razvedene osobe ili one u izvanbračnoj zajednici češće doživljavaju seksualno i tjelesno nasilje, a zanemarivanje kao oblik nasilja češće doživljavaju osobe s težim i teškim invaliditetom. Dosadašnja istraživanja pokazuju da osobe s invaliditetom mogu doživjeti iste vrste nasilja kao i osobe bez invaliditeta, ali i druge vrste nasilja koje mogu biti povezane s invaliditetom (Lightfoot i Williams, 2009.; Leutar i sur., 2011). Društveni kontekst invaliditeta praćen nepristupačnošću, siromaštvom i izolacijom, te oslanjanjem na usluge podrške koje su manjkave i nisu dovoljne, imaju značajan utjecaj na osobe s invaliditetom koji su pod povećanim rizikom nasilja. Oblici nasilja koje osobe s invaliditetom često dožive uključuju fizički napad, verbalno i emocionalno zlostavljanje i financijsko iskorištavanje, uz zanemarivanje kao najčešći oblik nasilja. No, neki su istraživači procijenili (Baladerian, 2009) da će više od 90% osoba s invaliditetom osjetiti seksualno nasilje u nekom trenutku svoga života.

3. PRIKAZI ŽIVOTNIH SITUACIJA I ISKUSTAVA SLIJEPIH I SLABOVIDNIH OSOBA KOJI SU KORISNICI DNEVNOG CENTRA SLIJEPIH U SISKU

Prikaz različitih oblika nasilja i diskriminacije s kojima se susreću slijepe i slabovidne osobe korisnici Dnevnog centra u svakodnevnom životu. Naglasak je na osobnom osjećanju u takvim situacijama.

Životna situacija 1.

"Smatram da smo mi slijepe i slabovide osobe svakodnevno izložene diskriminaciji i nasilju. Kolikogod se nekome čini da je primjer prelaska preko ceste otrcan – za mene je i dalje problem. Zašto osobe koje vide ne mogu shvatiti da me prvo trebaju pitati želim li prijeći cestu, a ne me hvatati za ruku i vući preko ceste?! O pristupu osobama s invaliditetom puno se govori i piše i ne razumijem da to ljudi ne znaju.

Nema tih riječi kojima bih opisao kako se tada osjećam – kao da nisam normalno biće i kao da sam ne znam odlučivati. Ponekad osjećam jad, tugu i bespomoćnost, a katkad toliki bijes da bih te neznalice najradije bijelim štapom udario po glavi."

Životna situacija 2.

"Nasilju sam često izložena na tržnici. Rado kupujem svježe voće i povrće. S radošću opipam njegovu svježinu, dotaknem listove, mirišem plodove. Ali me jako smeta kada me varaju za novac – ponekad mi uzmu veću novčanicu iz novčanika, a katkad mi vrate manje novca. Kada se pobunim, jer osjetim da nešto nije uredu, još me bezobrazno uvjeravaju da je sve u redu.

Dakle, uskraćena mi je sloboda samostalnog kretanja, ne zato što ja to uz pomoć naučene dobre orijentacije i bijelog štapa ne mogu, već zbog prijevara.

Kada mi se nešto tako dogodi osjećam beskrajnu ljutnju, bijes i imam potrebu vikati na njih. Pitam se gdje je nestalo ljudsko poštenje? Ako sam slijepa – nisam glupa!"

Životna situacija 3.

"Krećem se uz pomoć psa vodiča i u tome sam vrlo uspješna. Zaposlena sam i uz pomoć psa vodiča obavljam mnoge poslove u gradu. Jako me smeta kada mladi ljudi prolaze pored mene i draže moga psa, guraju ga, a najgore mi je kada psu staju na šape. On je naučen da na takve nasrtaje ne smije reagirati, pa trpi zajedno sa mnom.

U takvim situacijama sam iznimno tužna, zabrinuta sam za psa, a ponekad i za osobnu sigurnost. Najčešće sve potiskujem i zadržavam u sebi, ne reagiram, a najradije bih vikala na njih i priuštila im da netko veći i teži njima staje po nogama i gura ih. Mislim da još nismo dovoljno osviješteno društvo za jednakopravan odnos prema osobama s invaliditetom."

Životna situacija 4.

"Mislim da smo mi slijepe i slabovide osobe diskriminirane u bankama. Malokad kao slijepa osoba dobijem prednost da budem odmah na šalteru. Još mi netko i pomogne da na onom uređaju dobijem broj koja sam na redu, ponekad me odvedu do stolca da sjednem i tada nastaju problemi. Brojevi se mijenjaju na svjetlosnim pločama, ali ih ja ne vidim. Postavljam pitanje svima: 'Zašto promjena brojeva nije praćena i glasovnim porukama?' Tako bih barem ustala kada je moj broj na redu i ako ne bih uspjela sama doći do šaltera, vjerujem da bi me netko odveo do pravog mjesta.

U takvim situacijama osjećam strah, ponekad se bojim pokazati kao slijepa osoba, sakrивam

bijeli štap u torbu ili iza sebe ... Često osjećam nelagodu i sram, osobito kada netko uoči moj listić koji držim u ruci i vidi moj broj, pa se izdere: 'Pa to ja vaš broj, što ne idete?' Iako sam slijepa osoba godinama osjećam se drugačije, kao *građanin drugog reda* i ne osobito dobro prihvaćena u društvu."

Životna situacija 5.

"Živim sama kao napušteni pas. Moji su me prevarili. Imala sam dio kuće i sada ga više nemam. Moji su mi rekli da je važan moj potpis za prodaju stare i kupnju nove kuće. Vjerovala sam im i kod javnog bilježnika sam 'nešto' potpisala. Moji su prodali kuću i kupili novu, ali u novoj kući nije bilo mjesta za mene. Sada živim u dvorišnoj prostoriji uz novu kuću, imam samo jednu malu sobu i kupao-nicu. Ne zovu me da dođem u novu kuću, ne mogu ni zamisliti kako nova kuća izgleda. Hranu, točnije ostatke – kada se sjete donesu mi u moj zapećak. Kada ih pitam zašto su mi to učinili dobivam odgovor da sam ja ionako slijepa, ništa ne vidim, pa mi ništa više i ne treba.

Doslovno moja duša umire polako i ja skupa s njom. Rijetko izlazim, povremeno se družim s drugim slijepim osobama u Dnevnom centru. Ispričala sam im svoju bol i tragediju. Ne mogu tužiti svoju djecu, jer što god oni meni napravili, ja njih volim i ne bih mogla podnijeti tu sramotu da ih tužim – oni su moje meso i moja krv, ma kakvi bili. Umrijet ću sa svojom beskrajnom tugom i nikad nedobivenim odgovorom na pitanje zašto su mi to učinili."

Životna situacija 6.

"Slijepa sam osoba, živim sama iako ima dva sina i četvero unučadi. Jednog sina nisam vidjela više od 20 godina, a drugi mi povremeno dođe, ali mene ti dolasci skupo koštaju. On misli da ako ja ne vidim – neću primijetiti da mi u kući nedostaju neke stvari – npr. kava, boce s pivom i žesticom koje su namijenjene gostima ako mi dođu, ukrasne figurice koje su meni drage i slično. Sve su to sitne krađe, ali su krađe. A onda je otkrio gdje držim novac i počeo ga je sam uzimati; nikada ne sve, već po 100 kuna ili malo više. Sada moram često mijenjati mjesta u kući gdje spremam novac. Svaka me njegova usluga košta – trebam mu platiti ako me vozi k liječniku, frizeru ili u trgovinu. Srećom su mi volonteri ove godine pomogli oko drva da ih na vrijeme spremim za zimu, a mojem sinu je tada bilo neugodno pa je nakratko došao i on pomoći. Meni je bilo neugodno pred volonterima reći da je to moj sin, jer je već tada bio suprijan.

Osjećam se jadno, bijedno i iskorišteno. Kao samohrana majka podizala sam sinove, jer je njihov otac umro. Dala sam im školu i kruh u ruke. Njih više ne zanimam ja, ali ih jako zanima kome ću ostaviti stan u kojem živim. Gotovo svake noći zaspiam u suzama. Jako sam tužna i osjećam se izdana i napuštena od onih koje sam rodila i za koje sam se u životu borila."

Životna situacija 7.

"Slijepa sam osoba i udovica. Moj suprug je mučki ubijen (masakriran) u ratu. Kako sam slijepa ja ga nisam mogla identificirati, već je to morala učiniti moja tada 16-godišnja kći. Znam da joj je time nanijeta trajna životna trauma. Pravoslavka sam i to je dodatni teret koji nosim. Od toga dana naš život više nije život, nego pakao. Svima sam nešto kriva: Hrvatima što sam pravoslavka, a Srbima što sam ostala u Hrvatskoj. Sretna sam što su se moje dvije kćeri udale i pokušavaju nastaviti svoje živote. Ja se i dalje pokušavam boriti za istinu te želim dokazati da moj suprug nikome te 1991. godine nije bio ništa kriv – osim toga što je bio pravoslavac. I danas kada idem svjedočiti na sud u Osijeku uvijek osjećam strah i gorčinu. Ja ne vidim osumnjičene za počinjeni ratni zločin, ali osjetim njihove poglede prijezira, mržnje i ismijavanja. Želim da se moji iskazi jednako tretiraju kao iskazi drugih ljudi. Obrana osumnjičenih mi je postavljala vrlo neugodna pitanja, kao da žele dokazati da ako sam slijepa da nisam normalna. To je i diskriminacija i nasilje. Ja nisam birala svoju sljepoću. Osjećam se prilično obespravljeno. Plačem gotovo svaki dan i molim se Bogu (koji je jedan jedini) da pravda i istina pobjede. Svatko treba odgovarati za počinjena zlodjela."

4. ZAKLJUČNA PROMIŠLJANJA

Slijepi i slabovidne osobe izložene su različitim oblicima diskriminacije i nasilja, a specifičnost njihova oštećenja dodatno im otežava samozaštitu i dovoljno dobro zauzimanje za sebe. Susreću se i s nerazumijevanjem okoline. Stoga su programi psihosocijalne rehabilitacije i osamostaljivanja iznimno važni za razvoj i unapređenje mentalnog zdravlja slijepih i slabovidnih osoba.

Nasilje nad osobama s invaliditetom vrlo je složen problem koji zahtijeva sustavna istraživanja na svim razinama i pažnju cjelokupne društvene zajednice. Pozornost treba usmjeriti na kontinuirano informiranje i unapređenje znanja o osobitostima funkcioniranja osoba s invaliditetom – za ovu prigodu slijepih i slabovidnih osoba, uz stalan proces učenja i destigmatizacije. Pri tome osobito mjesto ima uloga policije, jer iz primjera i opisa iskustava vidimo da se slijepi i slabovidne osobe susreću s iznudama, prijevarama, asocijalnim ponašanjem, manjkom jednakopravnosti i slično. Zato je važno stvoriti kvalitetan odnos povjerenja, podrške i suradnje policije i osoba s invaliditetom, te poticati educiranost kako bi se ojačali kapaciteti za prepoznavanje i samoobranu od svih oblika diskriminacije i nasilja. U borbi protiv nasilja nad osobama s invaliditetom treba senzibilizirati javnost, djelovati na prepoznavanju rizičnih čimbenika, te prihvatiti invaliditet kao obilježje koje samo po sebi može u znatnoj mjeri činiti osobu ranjivom.

LITERATURA

1. Baladerian, J N. (2009). *Domestic violence and individuals with disabilities: reflections on research and practice*. In: J Aggression Maltreatment Trauma, 18: 153.-61.
2. Benjak, T. i Vuletić, G. (2012). *Praćenje nasilja nad osobama s invaliditetom temeljem podataka Hrvatskog registra o osobama s invaliditetom*. U: Program i sažeci izlaganja IV. znanstveno-stručni skup posvećen pitanjima nasilja "Nasilje i mentalno zdravlje – interdisciplinarni pristup". Osijek, Filozofski fakultet: 60.
3. Hassouneh-Phillips, D. and Curry, MA. (2002). *Abuse of women with disabilities: State of the science*. In: Rehabil Counseling Bull; 45: 96.-104.
4. Krizmanić, M. (2010). *Nasilje prema osobama s invaliditetom*. U: Program i sažeci izlaganja III. znanstveno-stručni skup posvećen pitanjima nasilja "Psihosocijalni aspekti nasilja u suvremenom društvu – izazovi obitelji, školi i zajednici". Osijek, Filozofski fakultet: 23.
5. Leutar, Z., Ogresta, J. i Milić Babić, M. (2008). *Obitelji osoba s invaliditetom i mreže podrške*. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
6. Leutar, Z., Bunjevac, M. i Milić Babić, M. (2011). *Socijalni položaj osoba s invaliditetom u Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
7. Lightfoot, E. and Williams, O. (2009). *The intersection of disability, diversity and domestic violence: Results of National Focus Groups*. In: J Aggression Maltreatment Trauma, 18: 133.-52.
8. Milić Babić, M. (2009). *Nasilje i osobe s invaliditetom*. U: Ljetopis socijalnog rada, 16; 3: 595.-614.
9. Najman Hižman, E. i Leutar, Z. (2012). *Nasilje nad osobama s invaliditetom*. U: Socijalna psihijatrija, 40; 3: 177.-188.
10. Pensa Galian, J. (2010). *Nasilje kojemu su u svakodnevnom životu izvrgnute osobe oštećena*

- vida*. U: Program i sažeci izlaganja III. znanstveno-stručni skup posvećen pitanjima nasilja "Psihosocijalni aspekti nasilja u suvremenom društvu – izazovi obitelji, školi i zajednici". Osijek, Filozofski fakultet: 67.
11. Powers, LE. and Oswald, M. *Violence and abuse against people with disabilities: experiences, barriers and prevention strategies*. Preuzeto s http://temple.edu/instituteondisabilities/programs/justice/docs/bibliographyScans/Powers_Oswald.pdf – 22. 12. 2012.
 12. Powers, LE., Curry MA., Oswald, M., Maley S., Saxton, M. and Eckels, K. (2002). *Barriers strategies in addressing abuse: A survey of disaled womwn's experiences*. In: J Rehabil; 68: 4.-13.
 13. Rusac, S. (2006). *Nasilje nad starijim osobama*. U: Ljetopis socijalnog rada, 13; 2: 331.-46.
 14. Sobsey, D., and Doe, T., (1991). *Patterns of sexual abuse and assault*. In: Sexuality and Disability; 9: 243.-59.
 15. Sobsey, D. (1994). *Violence and abuse in the lives of people with disabilities: The and of silent acceptance?* Baltimore: Brooks Publishing.
 16. Sobsey, D., and Calder, P. (1999). *Violence against people with disabilities: A conceptual analysis*. Presented at U. S. National Research Council's s Committee on Law and Justice Meeting, Irvine, CA.
 17. *Zakon o suzbijanju diskriminacije*. NN 85/08. Zagreb: Narodne novine.

Summary

Daša Poredoš Lavor, Matea Bosnić

Violence against blind and visual imapired persons

This work presents various forms of violence and discrimination faced by blind and visual impaired persons in their everyday life, also clients of Day care center for the blind in Sisak. It will be summarized by brief descriptions of experiences with an emphasis on personal feelings in such situations. Blind and visual impaired people are exposed to various forms of discrimination and violence, and the specificity of their impairment is further complicating self-protection and good enough assertiveness.

In addition, they are facing with misunderstanding by the others. Therefore, the programs of rehabilitation and becoming independent are of paramount importance for development and improvement of mental health of blind and visual impaired people.

Key words: blind and visual impaired persons, discrimination, violence, Day care center for the blind, help and support.